

EL RETAULE MAJOR DE SANT SADURNÍ DE LA ROCA, OBRA D'ANTONI COMES

A mossèn Jordi Sales Masferrer, rector de La Roca

Un bell exemplar d'art religiós del segle *xvii* dels pocs actualment existents a Catalunya, és el retaule, si bé mutilat en part pel juliol de l'any 1936, que avui encara es mostra amb la seva plena magnificència a l'altar major de l'església parroquial de Sant Sadurní de La Roca, monumental obra que l'investigació històrica ha permès documentar.

Aquesta gran peça escultòrica és deguda al gairebé ignorat imaginari Antoni Comes, actiu a Barcelona entre els anys 1606 al 1631, segons així ho certifiquen les nostres notes d'arxiu.

Podem assenyalar aquest mateix artista com autor del retaule major de l'església de Sant Sadurní de Montornés¹, obra quasi simultània a la del temple de La Roca; el de Sant Isidre, de mig relleu, per encàrrec de la Confraria dels Sants Abdon i Senén i Santa Agata dels Hortelans del Portal Nou de Barcelona, que el pintor Antoni Rovira cuidà de daurar i estofar, i el fuster Josep Sayós posà a punt d'imaginari². Molt possiblement executà també l'entalladura d'un retaule per la parròquia de Santa Maria de Badalona³.

Així mateix, junt amb els fusters Joan Guixós i Antoni Mas, i l'imaginari Pau Fornés, en qualitat d'àrbitres i amigables componedors, intervingué en la qüestió plantejada entre el mestre escultor de fama internacional, Agustí Pujol, amb motiu de l'obra

¹ AHPB (= Arxiu Històric de Protocols de Barcelona). Antoni Seguí, llig. 4, man. 2, any 1618, f. 609: 31-X-1618. Pere Carbonell, llig. 6, man. 20, any 1619: 16-I-1619. Antoni Seguí, llig. 3, man. 3, any 1619, f. 631: 19-XI-1619; llig. 4, man. 4, any 1620, f. 96 v: 25-I-1620.

² AHPB. Josep Vendrell, llig. 1, man. anys 1622-24: 20-X-1623.

³ AHPB. Pere Lluell, llig. 11, *quaternus aprisiarum*, any 1622: 16-IV-1622.

del retaule major del temple de la vila de Santa Maria de Martorell ⁴.

La primera documentada referència del retaule que ara historiem, pervé d'una època datada el 31 d'octubre de 1618, corresponent a l'escriptura de cessió de crèdit de 133 lliures i 4 sous barcelonins per Antoni Comes atorgada a favor de Pere Pau Rol, batifuller de Barcelona, de consemblant quantitat de diner endeutada pels obrers de l'esmentada parròquia (doc. 1).

En quant al segon document es tracta d'una època de pensió d'un censal, calendada el 30 de maig de 1631, subscripta a favor del citat Pere Pau Rol, en virtut de l'assignació de determinada suma de diner atorgada pels obrers del retaule de Sant Sadurní de La Roca (doc. 2).

Si bé és de doldre la manca del contracte original, degut a la destrucció de l'Arxiu notarial de Granollers, avui podem fer una breu explicació del citat monumental retaule renaixentista, compost de bancal, portes, dues andanes, rematat per la clàssica escena de Calvari amb les figures corpòries de la Verge Maria i Sant Joan Evangelista, i, al cim, el bust de l'Esperit Sant, rodejat d'àngels músics, i a ambdós extrems les figures jacentes dels Evangelistes sant Marc i sant Lluc.

En el bancal o sòcol apareixen dos relleus emmarcats en pedra amb les escenes de la Flagel·lació de Jesús i la de la Coronació d'Espines.

La fornícula de la primera andana mostra l'imatge escultòrica

⁴ AHPB. Pere Lluell, llig. 20. Llibre de concòrdies, anys 1604-46: 18-VII-1610. A n'Antoni Comes, imagineire habitant a Barcelona, fill de «Logari» Comes, pagès de Santa Coloma Saserra i d'Elisabet, li fou atorgada llicència per contraure matrimoni amb Anna Domènech. ACB (= Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona). Llicències matrimonials. Oficialat, anys 1607-09, f. 175: 24-XII-1608 [1607].

La seva muller Anna, atorgà testament el 15 de desembre de 1612, el qual fou publicat set dies després en les seves cases del carrer Comtal, actuant de testimoni Josep Sayós, jove fuster: AHPB. Antoni Estalella, llig. 20, Llib. 1, testament, anys 1609-18, f. 43.

El nostre personatge, posteriorment li era concedida llicència per contraure segones núpcies amb Elisabet, filla de Pere Ameller, de Besalú: ACB. Llicències matrimonials. Oficialat, anys 1613-15, f. 2v: 4-V-1613.

La citada segona esposa atorgà testament en el que elegia marmessors al seu propi marit i al pintor Jaume Bassin: AHPB. Joan Soler Ferran, llig. 24, plec de testaments: 23-III-1620.

Antoni Comes, enviudat per segona vegada, firmà capítols matrimonials amb Elisabet Puigvert, vídua del espaser Jeroni Spes: AHPB. Francesc Jutge, llig. 7, man. 9, any 1620: llig. 17, llib. 3, cap. matrim., anys 1618-22, f. 71: 5-VII-1620.

de Sant Sadurní, flanquejada per dues històries d'aquest sant, la primera, quan fou obligat a apostatar donant culte als falsos déus; mentre en altre apartament es representa el martiri del mateix benaventurat sant. Als extrems les figures dels sants Pere Màrtir i Miquel Arcàngel.

Al centre de la segona andana es mostra l'imatge escultòrica de la Verge Maria amb el seu Fill al braç, i als costats dos relleus amb les representacions plàstiques de l'anada de la Verge Maria al temple i la de la fugida a Egipte.

A les portes del retaule s'exhibeixen les imatges en relleu de tamany natural dels apòstols sants Pere i Pau.

Finalment, entre els elements decoratius predominen els ramells de fruites: peres, pomes, raïms, a més d'ornamentades columnes i altres adornaments que resalten la bellesa del sumptuós retaule.

JOSEP-MARIA MADURELL MARIMON

DOCUMENTS

1

Barcelona, 31 octubre 1618

Die trigesima prima et ultima mensis octobris anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo decimo octavo.

Ego Antonius Comes, imaginator civis Barchinone, pro solvendo et satisfaciendo vobis honorabili Petro Paulo Rol, batifullerio civi dicte civitatis Barchinone, centum triginta tres libras et quatuor solidos barchinonenses, pro consimilibus per vos michi gratis et bono amore mutuatis. Gratis etc. assigno et consigno vobis dicto Petro Paulo Rol, his presenti, consimiles centum tres libras et quatuor solidos barchinonenses que mihi solvende veniunt, scilicet, centum libre die sive festo Pasche Resurrectionis Domini Nostri Jesuchristi, et restantes tres libre et quatuor solidi die sive festo Pentecostes proxime venturi, per honorabiles operarios et parrochianos parrochie sancti Saturnini de la Rocha, Barchinone diocesis, ad complementum maioris peccunie quantitatis per ipsos operarios et parrochianos dicte parrochie mihi debite causis et rationibus contentis in quodam debitorii instrumento per operarios dicte parrochie mihi facto et firmati penes discretum Joannem Albanell, notarium ville Granullariorum Barchinone diocesis, die et anno in ipso

contentis. Has itaque etc. sicut melius etc., ce[de]ns ex causa predicta omnia jura etc. Quibus iuribus etc., petatis et recuperetis etc. Et inde apocham etc., clama et retroclama exponatis etc., et exequiones quas-cumque instetis etc. Ego enim etc. facio et constituo etc. dicens et intimans etc. insuper promitto facere, habere etc. et tenere de evicione etc. ad de restitutione missionum etc. super quibus etc. Credatur etc. Et predicta facere et attendere promitto sine ulla videlicet dilatione etc. Fiat cum salario procuratoris intus presentem civitatem Barchinone quinque solidorum et extra civitatem quindecim solidorum barchinonensium, ultra quos etc. Promitto restituere missiones etc. Super quibus etc. Credatur etc. Preterea promitto super predictis non firmare ius etc. sub pena quinquaginta solidorum barchinonensium, de qua etc. tertium curie etc. que tocies quoties etc. qua soluta etc. nihilominus etc. Et pro his complendis etc. Obligo vobis omnia et singula bona mea mobilia etc. Renuntio etc. ponantur renuntiationes solite et necessarie etc. Renuntio etiam foro meo proprio etc. supponens et submitbens me et bona mea foro magnifici vicarii vel baiuli Barchinone vel alterius etc. cum facultate variandi etc. Et est sciendum etc. facio et firmo scripturam tertii in libris tertiorum curie dicti magnifici vicarii vel baiuli Barchinone, obligans proinde personam et omnia et singula bona mea mobilia etc. Et ut predicta etc. Juro etc. Hec igitur etc. Actum etc.

Testes sunt honorabilis Hieronymus Andreu, candelarius cere, civis, et Ludovicus Vilallonga, scriptor Barchinone.

Item, alio instrumento, dictus Antonius Comes firmavit apocham dicto Petro Paulo Rol de dictis centum triginta tribus libris et quatuor solidis habitis et receptis realiter et de facto numerando in notarii et testium infrascriptorum presencia. Et ideo renuntiando etc. Testes sunt predicti.

Postea autem die tertia mensis desembris eiusdem anni millesimi sexcentissimi decimi octavi, predicta fuerunt intimata et notificata reverendo Joanni Pinós, presbyter et rectore parrochialis ecclesie Sancti Saturnini de la Rocha, Jacobo Cruells y Borrell et Bartholomeo Company Devall, operariis dicte parrochialis ecclesie sancti Saturnini cum intime intellecto eidem personaliter repertis dimisso per Bernardum Riu, nuntium curie honorabili bajuli terminis de la Roca, presentibus, Paulo Figuera, agricola parrochie sancti Cipriani de la Mora et Martino Joanne Parera, scriptore ville Granullariorum et discreto Joanne Albanell y Pujalt, notarii dicti ville Granullariorum in his vice et loco meis notarii infrascripti intervenienti pro testibus.

AHPB. Antoni Seguí, llig. 4, «protocolum sive manuale», año 1618, f. 609.

2

Barcelona, 30 maig 1631

Dicto die [30 maig 1631].

Ego Petrus Paulus Rol, batifullerius civis Barchinone, habens assignationem et consignationem de infrascripta quantitate abs Bartholomeo Company, cultore parrochie sancti Saturnini de la Rocha, Petro Font et Torrents ac Francisco Neu, hostalerio omnibus parrochie sancti Saturnini de la Rocha, diocesis Barchinone, operariis retabuli dicte parrochie, prout de mea consignatione constat cum instrumento in dicta parrochia recepto penes don Joannem Portell, presbyterum ac rectorem dicte parrochie, ac eo nomine auctoritate ordinaria notarium dicte parrochie, die tercia mensis septembris proxime dimissi.

Gratis etc. confiteor et in veritate recognosco vobis reverende domine abbatisse et devoto conventui monialium monasterii sancte Elisabethis presentis civitatis Barchinone, quod modo infrascripto factaque cessione infrascripta per Elisabeta Nebot, vidua relicta Anthici Nebot, quondam cultoris dicte parrochie, Francisco Nebot, etiam cultore, Anthica Nebot, uxore dicti Francisci Nebot et Maria Company, uxore Bartholomei Company, cultoris dicte parrochie, et ex illis tercentum et quatuor libris, que sunt pretium cuiusdam censualis per dictas matrem, coniuges et filiam uti principalis, et Bartholomeum Company uti fideiussorem, vobis venditis cum instrumento recepto penes notarium infrascriptum die decima tercia mensis desembris proxime dimissi, dedistis et solvistis mihi triginta quinque libras monete Barchinone. Et sunt pro consimilibus per dictum Franciscum Nebot debitis causis et rationibus contentis in quodam instrumento debitorii per ipsum firmato dictis operariis retabuli dicte parrochie penes Joannem Portell, presbyterum ac rectorem prefatum, die et anno in eo contentis.

Modus vero solutionis dictarum triginta quinque librarum talis fuit et est quoniam eas dixistis et scripsistis mihi in tabula cambii sive comunium depositorum presentis civitatis Barchinone. Et ideo renuntiendo etc. ceterum quia ante solutionem huiusmodi et in actu eiusdem fuit actum et conventum inter me et vos de cessione infrascripta. Id circo sine tamen evictione nec honorum meorum aliqua obligatione, do, cedo et mando vobis omnia jura, omnes actiones reales et personales mihi competentia adversus et contra dictos et superius nominatos Nabots quo scilicet ad tuendam et defendendum predictum censuale per vos emptum contra quoscumque creditores dictorum Nabots et Company. Insuper promitto et juro predicta habere ratta etc. Actum etc.

Testes sunt don Raphael Riera, notarius publicus Barchinone et Antonius Paulus Simo, scriptor Barchinone.

AHPB. Josep Pedrol, leg. 2, manual any 1631, f. 236 v. Per a més detalls d'aquest retaule, vegeu AHCB, Notes inèdites de Mossèn Josep Mas, XIX, f. 126.

